

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 997968/4

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הראשון לציון הרב יצחק יוסף – נשיא, הרב יצחק אלמליח, הרב יעקב זמיר

המבקשת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שלום פוריס)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד צבי אשכנזי)

הנדון: איזוהי 'פשרה בטעות' שדינה להתבטל?

פסק דין

לפנינו בקשתה של האישה לביטול הסכם הגירושין שנעשה בין הצדדים במועד סידור הגט בפני הרכב דנן ביום ט"ו בתמוז התשע"ז (9.7.2017), הסכם שבו – במסגרת הליכי ערעור הבעל – התפשרה האישה על כתובתה שבה נכתב סך 520,000 ש"ח והסכימה כי האישה ישלם רק סך של 200,000 ש"ח. האישה טוענת כיום שפשרה זו נעשתה בטעות.

רקע כללי בקצרה

הצדדים נישאו זל"ז כדמו"י בשנת התשע"ב (2012), מנישואי הצדדים נולדה להם בת, כיום בת חמש.

בתאריך י' בניסן תשע"ד (10.4.2014), הגישה האישה תביעת שלום בית ומדור ייחודי (ספציפי) לבית הדין האזורי ירושלים לפני הדיינים הרב יוסף גולדברג – אב"ד, הרב דוד בירדוגו והרב מרדכי רלב"ג. בכתב התביעה טענה שהבעל אינו נוהג בה כראוי, נוהג באלימות פיזית וכו', עזב את הבית לגמרי – אינו ישן עימה זה כחצי שנה ומונע ממנה את עונתה. כמו כן טענה כי הבעל הודיע לה באופן חד-צדדי כי הודיע לבעלי הדירה שבה התגוררו אז האישה והקטינה על הפסקת חוזה השכירות ומשכך נדרשה האישה לפנות את הדירה במאי 2014. האישה ביקשה מכבוד בית הדין להשכין שלום בבית ולדאוג לה ולקטינה לדיור. בנוסף לכך הגישה האישה תביעה למזונות לה ולילדה בבית המשפט.

לאחר מכן, בתאריך כ"ז באלול תשע"ד (22.9.2014), הגיש הבעל תביעה לגירושין. בנימוקי תביעתו טען כי האישה פוגעת בבעלה, הורסת כל חלקה טובה, אינה מתפקדת כרעה ומורדת בבעלה; כי קיים נתק חמור ביניהם, האישה מאוסה על בעלה, הם מנותקים פיזית בשל עזיבת האישה את הבית וכי האישה גוזלת את בעלה וחפצה להתגרש. בנימוקים הנ"ל ביקש הבעל בסיפא של כתב התביעה לתת פסק דין לגירושין וכן לפוטרו מהכתובה.

ביום ז' בכסלו התשע"ז (7.12.2016) נתן בית הדין קמא פסק הדין שבמסקנתו נכתב:

בית הדין דוחה את תביעת הבעל לגירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאידך גיסא, האישה הצהירה שלא תעמוד בדרכו של הבעל ואם ייתן לה את כתובתה, תסכים להתגרש. אם אכן הבעל חפץ בגירושין, עליו לשלם לה את מלוא כתובתה, ועל מקרים כגון אלו תיקנו חז"ל את תשלום הכתובה.

הבעל ערער לבית הדין הגדול על פסק דין זה וביקש לבטל את פסק הדין בטענה כי האישה מורדת וכו' ולכן יש לחייב את האישה בגט ולפטור אותו מכתובתה.

בתאריך ט"ו בתמוז התשע"ז (9.7.2017) התקיים דיון לפני הרכב דן בערעורו של הבעל. במהלך הדיון התברר כי הצדדים חיים בנפרד כבר למעלה מארבע שנים, משום כך הביאו חברי בית הדין ובראשם הנשיא את הצדדים להסכמה לגירושין. בהמשך הדיון לאחר משא ומתן ארוך ומייגע מצד באי כוח הצדדים, חתמו הצדדים על הסכם הגירושין וחיזקו בקניין את ההסכמות שבו בפני דיין יחיד (שמחברי ההרכב) – הרב יעקב זמיר שליט"א.

סעיפי ההסכם כללו [...] את חיוב הכתובה ועוד נושאים [...] בעניין חיוב הכתובה הגיעו הצדדים לפשרה כי הבעל ישלם לאישה בעבור כתובתה סך 200,000 ש"ח מתוך 520,000 ש"ח הנקובים בה.

ואכן יום למחרת, בט"ז בתמוז התשע"ז (10.7.2017), התגרשו הצדדים בבית הדין האזורי ירושלים.

את ביטולו של הסכם זה מבקשת האישה בטענה כי הפשרה נעשתה בטעות.

טענות הצדדים

האישה משיגה על הסכם הגירושין שלטענתה נחתם בטעות:

בית הדין האזורי פסק כי מגיעה לה כל כתובתה, אך בעת הדיון בערעור הבעל על חיוב הכתובה כששוחח כבוד הנשיא (בהסכמת הצדדים) עם כל צד בנפרד (בהתאם לסעיף 13(ג) לכללי האתיקה לדיינים, תשס"ח – 2008) ושלא לפרוטוקול (בהתאם לעולה מסעיף 1ב(א) לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז – 1956) שאל הנשיא את האישה אם יש לה הוכחות לכך שהבעל רעה בשדות זרים וחי עם אישה אחרת, משענתה בשלילה אמר הנשיא כי כדאי שתתפשר על 200,000 ש"ח מתוך 520,000 ש"ח. משום כך הסכימה האישה להתפשר על סכום הכתובה.

מיד לאחר הגירושין הודיע הגרוש כי כבר מעל שנתיים הוא חי עם אישה אחרת (בשם [...]) ואף נולד לו בן ממנה שכעת הוא בן שנתיים וחצי. לראיה חשף האב את זרועו שעליה מקועקעים שם בנו ומספר הזהות שלו. זאת אומרת שכבר לפני כשנתיים שבעודם נשואים כבר הבעל הלך עם אישה זרה, בעוד הוא 'זורק' את אשתו הראשונה מבית הצדדים, בדרך של הפסקת תשלום דמי שכירות דירת המגורים.

לאחר בירורים שעשתה האישה התברר לה שאכן הדברים נכונים ואכן הבעל חי עם אישה זרה ויש לו בן ממנה.

עקב זאת טוענת האישה כי יש לבטל את ההסכם כי קיימת "אומדנא מוכחת וברורה" כי לו היה מידע זה ידוע לאשה טרם חתימתה על הסכם הגירושין ודאי שלא הייתה מסכימה להפחית מכתובתה ומתוספת הכתובה.

התצהירים שצורפו לתגובת האיש, שמהם עולה עדותם של אנשים כי האישה ידעה כבר מעל למעלה משנה קודם לגירושין כי לבעל יש ילד מאישה זרה, הם של כת של עדי שקר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברור הוא שיש ליישם את החלטות בית הדין הגדול לא היה מציע פשרה זו והיה מחייב את הבעל במלוא הכתובה.

[...]

האיש משיב על טענות האישה ומבהיר כי אין האישה יכולה כעת לחזור בה מההסכם בכל מיני טענות שווא. בהסכם שנחתם בין הצדדים (בסעיף יג להסכם) נכתב כדלהלן:

[...] מצהירים כי מעבר לאמור בהסכם זה אין להם ולא תהיינה להם כל תביעות זמ"ז, ומבלי לגרוע מכלליות האמור – תביעות ממוניות מכל סוג שהיא לרבות תביעות רכושיות והכתובה ותוספת הכתובה.

בא כוח האישה 'הזכיר' לבית הדין כי הסכם זה נחתם בין הצדדים אחרי עמל וטורח רב של באי כוח הצדדים ובגישורו של בית הדין אשר השקיע בו שעות רבות. מכאן שכל סעיף בהסכם זה נחתם בהבנה גמורה ומוכחת של סעיפי ההסכם.

לגופן של טענות, בא כוח האישה לא הכחיש את העובדה כי אכן האישה חי עם אישה זרה עוד לפני הגירושיה וכי כבר אז נולד לו בן ממנה, אך בא כוח האישה מצרף שלושה תצהירים (של שתי נשים ושל דוד הגרוש) כי האישה ידעה גם ידעה כבר זמן רב עובר לגירושיה שלבעל אישה אחרת ושנולד לו ילד ממנה.

האישה ציינה את העובדה כי מייד לאחר הולדתו של הבן מהאישה הזרה רשם את בנו בתעודת הזהות שלו עוד בהיותו נשוי ולא פעל כלל להסתרת עובדה זו, ואף על פי כן הסכימה האישה להתגרש ולוותר על חלק מכתובתה.

האישה טענה כי ברור הוא כי האישה ויתרה על כתובתה ביודעה שיש סיכויים גדולים לקבלת ערעורו של הבעל לביטול דמי הכתובה, בשל הטענות שהאישה מרדה בו בחיי הנישואין כאשר הייתה עוזבת מדי פעם בפעם את הבית ומשרכת דרכה לבית אימה הלוחך ושוב.

כן ציינה כי בית הדין הנוכחי פסק (במקרה אחר) כי אין קשר בין חיוב האישה בכתובה ומחילת האישה על חלק מכתובתה לבין בגידתו של הבעל ורעייתו בשדות זרים (החיוב – אף ללא בגידתו, והמחילה – למרות הבגידה).

האישה האריכה לטעון כי האישה מבזה את פסקי הדין וכל תאוותה היא אך ורק להוציא מהבעל כספים. לשיטתו אם יבוטל ההסכם יש לבטל את הגט ולדון בערעורו של הבעל.

דיון והכרעה

בפתח הדיון נציין כי בא כוח האישה ביקש בפני בית הדין צו לגילוי מסמכים שיוכיחו אם אכן רשם האישה את בנו בתעודת הזהות במשרד הפנים מייד לאחר לידתו כפי שהצהיר בפני בית הדין.

בית הדין אינו רואה מקום לצו זה שאינו עשוי לשנות את פסה"ד וכפי שיבואר להלן.

עיקר הדיון נסב על טענת האישה לביטול הפשרה שעליה חתמו הצדדים עקב המציאות שהתבררה (לשיטתה) לאחר הגירושיה כי אכן הבעל כבר בהיותו נשוי בגד באשתו ומשום כך – וכיוון שיש לה אישה יודעת זאת ודאי לא הייתה מתפשרת על הכתובה – כל הפשרה הייתה בטעות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במקרה שלפנינו כדי לדון בטענות האישה נצרך בית הדין לחקור שתי נקודות הלכתיות:

א. דינו של מי שהסכים לפשרה במקום שהיה יכול לברר ולא בירר;

ב. דין פשרה בטעות.

הסכים לפשרה במקום שהיה יכול לברר ולא בירר

הנה בשו"ת מהרי"ק (סימן קיא) כתב:

על אודות אחד מן האחים שנתפשר עם שאר אחיו לפטור חלקו מירושת אביו בעבור סך מה, כאשר היה סבור שלא היו הנכסים מרובים כאשר היו, וכן אמרו לו אחיו שלא היו הנכסים מרובין, ועל זה סמך ופטור את חלקו לאחיו בשביל דבר מועט לפי המגיע לחלקו, ושוב נודע שהיו הנכסים מרובים ושהיה מגיע לחלקו כמעט כפלים ממה שנתפשר עם אחיו.

נראה לעניות דעתי דבר פשוט שאין באותה פשרה ממש, שהרי הלכה רווחת היא בישראל דכל קנין וכל מחילה בטעות חוזרים כדמוכח בפרק חזקת הבתים (דף מא) גבי "רב ענן שקל בדקא בארעא" כו', הרי לך בהדיא שכיון שמחל על ידי העלמות דיכול לחזור ולבטל המחילה, והכי נמי לא שנא שהרי ידוע הוא שנתעלם ממנו סך נכסי אביו.

מבואר מדבריו דכל פשרה שהייתה בה עובדה שלא ידע בה המתפשר לפני הפשרה, שהיה בה כדי לשנות את הפשרה ונתבררה לו רק לאחר הפשרה, הווי פשרה בטעות.

ולכאורה הוא הדין במקרה שלפנינו, שהאישה טוענת שאילו הייתה יודעת שהבעל בגד בה בעודם נישואין ועוד הוליד בן מאישה זו ודאי שלא הייתה מתפשרת על סכום כתובתה.

דברי המהרי"ק הובאו להלכה בקצרה בדרכי משה (חושן משפט סוף סימן כה) ובסמ"ע (סימן כה ס"ק ל, בשם הדרכי משה בשם מהרי"ק, בזו הלשון):

אם אחד נתפשר בחלק ירושתו בדבר מועט כי אמרו לו שלא היו נכסים מרובים, ואחר כך נודע לו שהיו נכסים מרובים ושהיה מגיע לחלקו כמעט בכפליים הווי פשרה בטעות.

דברי הסמ"ע נסובו על דברי מרן השולחן ערוך (שם סעיף ה) בדין פשרה בטעות ויתבאר דינו להלן בעזרת ה'.

אולם כד נעיין בהאי מילתא נראה שאין הנדון שבפנינו דומה להאי מילתא כלל וההפך הוא הנכון, ואבאר שיחתי:

בש"ך (שם ס"ק מה) כתב בשם בה"ג בזו הלשון:

מצאתי בהלכות גדולות (סוף דף קה) [סוף הלכות נידוי סימן מז, במהדורת מכון ירושלים – דף תקכז]:

אדם שתפש' בדין בעל אחותו או אחיו או אחותו [במהדורת מקיצי נרדמים: אחיו או בעל אחותו] ואמר להם "ממון בבית אבי [שם: היה לי בבית אבא] ולא מצאתי אותו" ופסקו עליהם [שם: ביניהם] שבועה, ועשו ביניהם פשרה ונתנו לו דבר מועט ומחל [לפנינו: "והחל" ובמהדורת מקיצי נרדמים "והיחל" וכן להלן "והחלת" – והיחלת"]; "החל" – היחל" וכו' להם את השבועה וקנו מידו, אי קנו מידו בלשון הזה "שנטלת ממון זה ומחלת כל שיש לך" אף על פי שנתגלה עליהם ממון אביו, מה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שעשה עשוי שהרי מחל להם, אבל אם בלשון הזה קנו מידו "שנטלת ממון זה ומחלת שבועתך", ולאחר מיכן נתגלה [כך גם במהדורת מקיצי נרדמים, ברוב המהדורות: "נתגלתה"] עליהם ממון בית אביו, שבועה מחל ממון לא מחל, ומחזיר מה שנטל ומחזירים מה שנתגלה עליהם וחזרה שבועה למקומה.

ע"כ.

ובשו"ת מים חיים (לבעל פרי חדש, סימן יג) הקשה על דברי בה"ג וזו לשונו:

איכא למידק דמאי איכפת לן שנטל קנין ומחל להם ומה טיבה של מחילה זו, הא הוה ליה קנין בטעות ופטומי מילי, שהוא היה סבור שלא יתגלה שום ממון ולהכי מחיל דומיא דאונאה דאף על גב דמחיל כיון דלא ידע דאיתיה אונאה דמחיל לאו מחילה היא וכל שכן לכאורה בנדון הרב ז"ל [...]

אלא שבקושיה זו כבר עמד מהרי"ק (בתשובה הנ"ל) שאחר מה שכתב שבפשרה שנתגלו בה דברים חדשים שאם היה יודעם באותו זמן לא היה מתפשר הוויא פשרה בטעות, הביא את הקושיה מדברי הלכות גדולות, וזו לשונו:

ואשר הביא הטוען ראייה ממה שמצא כתוב בתשובה בספר הלכות [גדולות] על "אדם שתפס בדין בעל אחרתו" כו' "ופסקו עליהם שבועה ועשו פשרה ביניהן [לפנינו: ביניהם פשרה] ונתנו לו דבר מועט ומחל השבועה וקנו מידו" כו' ד"אף על גב [לפנינו: אע"פ] שנתגלה ממון אביו" ד"מה שעשו [לפנינו: שעשה] עשוי שהרי מחל" – עכ"ל.

ועל זה כתב מהרי"ק:

פשיטא דשאני התם דמאחר שהיה ביד המוחל להשביע את אחרתו ולא חש להשביעה אלא נוטל דבר מועט שלא להשביע גלי אדעתיה דגמר ומחיל, דהיאך נאמר דהוויא מחילה בטעות – דאדעתא דהכי שיהיה הממון מרובה לא מחל והרי הוא לא חש לברר הענין ולהשביע את אחרתו כדי לדעת סך הממון אם רב ואם מעט הוא על כורחך גמר ומחל בכל ענין ומשום הכי קאמר דמה שעשה עשוי שכבר הוחל.

מבואר מדברי מהרי"ק דלא בכל מקום אמרינן שאם לא התגלה למתפשר דברים שהיו לפני הפשרה שאם היה יודעם באותו זמן לא היה מתפשר, דהוי פשרה בטעות, יש אופנים שגם אם בכהאי גוונא שלא ידע והתפשר לא הוי מחילה בטעות, וכגון שהיה בכוח המוחל לברר את העניין שבמחלוקת ולא עשה כן (בהטלת שבועה על הצד שכנגדו), הרי שמחל על זכות זה ו"גמר ומחל בכל ענין".

עיקרון זה עולה גם בשו"ת תורת חיים (למהרש"ש – רבי חיים שבת, רבה של סלוניקי, חלק א סימן עה). גם הוא מתבסס על דברי המהרי"ק ואחר שהביא ראשית דבריו באח שהתפשר בירושה עם אחיו דהוויא פשרה בטעות כתב המהרש"ש שבנידונו:

נראה דלא דמיא כלל להנהו מילי דכתבו רבוותא דפשרה ומחילה בטעות לא הוויא מחילה, דהתם כשעשה פשרה בשביל שחשב שאין לו ראייה כלל ואחר כך מצא ראייה. אבל הכא ליכא למימר שחשב שאין לו ראייה דאדרבה הוא קבל עדויות והלך לרולמוס להטיל חרם כדי למצוא ראייה, אלא שלא הניחוהו אלא שילך למיזיתארה ששם שמעון בעל דינו, והיה לו לילך שם ולהטיל חרם כדי לברר הדבר ולמצוא ראייה אחר שיש לו קבלת עדויות ואומדנות גדולות, אלא שנתרצה דלא למיזל בי דינא ודיינא ואדעתא דהכי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נחית. ויש ראייה מדברי מוהרי"ק ז"ל שם שכתב וזו לשונו: "מה שמצא [במהרי"ק נוסף: כתוב] בתשובה בספר הלכות [גדולות] על אדם שתפס בדין בעל אחותו וכו'. הוא הדין הכא גם כן בנדון דידן דכותה היא – כמו ההיא תשובה דספר הלכות – שהוא לא חשש לילך בעיר מיזיתארה במקום בעל דינו להטיל חרם כדי לברר הדבר, ומה גם שהיה לו עדיות ואומדנות גדולות אלא שנכנס בפשרה ואסר עצמו בשבועה ונזירות וכמה חיזוקים שלא לבטל הדבר אפילו אם ימצא עדות, ודאי דלא אמרינן בכי הא אדעתא דהכי לא נחית, אלא ודאי דנתרצה ונתחייב בכך.

ועיין בשו"ת דרכי נועם (חושן משפט סוף סימן טז) אחר שדן בגדרי פשרה בטעות הביא דברי מהרי"ק וכתב:

ראה גם טעמו של הרב וחילוק שכתב דשייך הכא לנדון דידן, דמאחר שהיו היורשין יכולין להמתין עד שתבא לגבות כתובתה ואז היו משביעין אותה מן הדין והיה מתברר עזבון מורישם, ולא רצו להמתין עד שתשבע ונפשו – והאי [צ"ל: ודאי] דלא שייך בה פשרה מוטעת לגמרי ומקנו מדעתם ומרצונם והוי ממש כנדון דהאי תשובה דספר הלכות [גדולות] ולא יחלוק בזה אלא מי שאין לו עינים לראות.

גם בשו"ת שופריה דיעקב (חלק א יורה דעה, אבן העזר) סימן י הביא לנידונו מדברי מהרי"ק והרב דרכי נועם והסכים עימהם. עיין שם.

ובשו"ת מים חיים (לבעל פרי חדש) הנ"ל, אחר שציין לדברי המהרי"ק, כתב:

ואף על פי שלכאורה היה נראה שאין זה מספיק לענין דינא, מכל מקום נקוט מהא דדעת הרבנים הגדולים [ההלכות גדולות והמהרי"ק] הנזכרים שכיון שהיה בידו לברר אם רב ואם מעט ולא בירר איהו דאפסיד נפשיה. ואם כן דון מינה לנדון דידן שמאחר שהיה בידו לראות החשבונות ולשאול את פיהם באיזה מצב היה הנכסים לידע ולהודיע מה היה בדעתו לתת לאחותו אביגיל ולא רצה לברר איהו אחית נפשיה לספיקא ובכל גוונא גמר בדעתו למחול ולהכי מיחייב אף על גב דלא ידע ומחיל.

בנדון שלפנינו היה ברור לאישה עד כמעט בוודאי כי הבעל בגד בה עוד בחיי הנישואין, בא כוח האישה כתב בתשובה לערעור הראשון שהגיש הבעל (עמ' 10) שהבעל חי עם אישה אחרת, אהובת ליבו, ואף מבקש היתר נישואין...

וכן בדיון הראשון שהתקיים לפנינו (עוד לפני הגירושין) ביום ט"ו בתמוז התשע"ז (9.7.2017) יראה הרואה (בפרוטוקול, שורות 60–90) שהאישה ידעה גם ידעה שהבעל חי עם אישה אחרת:

בא כוח המשיבה: מצד הדין מגיע לה מלוא הכתובה במקרה הזה כי הוא תבע גירושין "והוא הלך לאישה אחרת" ויש עוד סיבות.

בית הדין: למה לא הבאתם הוכחות לבית הדין [קמא] שיש לו אישה אחרת.

בא כוח המשיבה: הוא הודה בזה.

זאת אומרת שהיה ברור לאישה שהבעל חי עם אישה אחרת ואף על פי כן העדיפה האישה לוותר על 300,000 ש"ח ולהתפשר עם הבעל. בדיון בהליך שלפנינו, ביום י"ז באדר התשע"ח (4.3.2018) שאל בית הדין את בא כוח האישה על כך. תגובת בא כוח האישה לא הייתה ברורה – אומנם האישה אמרה כן אבל זה לא היה ודאי, לא הוכח וכו'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם אם דבריו המגומגמים של בא כוח האישה נכונים, על כל פנים היו לאישה חשדות גדולים כי הבעל חי עם אישה אחרת.

משכך לא ברור איפה הטעות בהתפשרותה על הכתובה, הרי דבר ברור הוא שאם כצעקת האישה שאילו ידעה כי אכן הבעל חי עם אישה אחרת לא הייתה מתפשרת על הכתובה, ודאי שבמקרה שבפנינו – שהוכח שהיו לה חשדות גדולים בדבר בגידתו של הבעל – היה עליה לברר את אותם חשדות וכדברי המהרי"ק הנ"ל.

לא ייתכן שהאישה תסכים לוותר על 300,000 ש"ח במקום שהיו לה ספקות גדולים המוטלים על כף המאזניים, כשלהדעתה אם תברר את חשדותיה תקבל את כל סכום הכתובה, כמו שכעת היא טוענת, ובפרט שלדבריה (אז) הבעל הודה בכך. אלא ודאי שבחתימתה על ההסכם התפשרה גם אם הבעל בגד בה.

כן יש להוסיף מה שכתב בני יהודה (לרבי יהודה עייאש, חלק ב חלק השו"ת – בית יהודה סימן מב, דף קז ע"א) אחר שהביא דברי המהרי"ק והפרי חדש הנ"ל: "דטעמייהו הוא דכל שמחל ולא חש לדקדק מסתמא בלב שלם מחל ולא מצי טעין תו שבטעות מחל וכמו שכתב מהרי"ק."

והוסיף לחזק את הדברים וזו לשונו:

ואחר החיפוש מצאתי עוד ראייה נכונה לזה ממה שכתב הטור [חושן משפט] בסימן ע"ה סעיף י' וזו לשונו:

כתב הר"מ מרוטנבורק: אמר לו: "אני חייב לך מנה", והשיב לו: "ודאי לי שאינך חייב לי" – פטור אף על פי שיודע בודאי שהוא חייב לו, והרי כאילו מחל לו. ולא הוי מחילה בטעות, דכיון שאמר לו "אני חייב לך" היה לו להשיב אל לבו ולדקדק, ולא עשה כן אלא אמר "בודאי אינך חייב לי" – מחל לו בלב שלם.

ע"כ.

וכתב שם הרב בית יוסף שהוא מן המרדכי פרק יש נוחלין [בבא בתרא סימן תקצ] ושכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק ג' מהלכות טוען [הלכה י' גבי טענו חטים והודה לו בשעורים] ופסקו להלכה בספרו הקצר שולחן ערוך שם [סעיף יא, וזו לשונו: "אמר ליה: 'חייב אני לך מנה', והלה אומר: 'ודאי לי שאינך חייב לי כלום' – פטור, אף על פי שיודע בודאי שהוא חייב, דהוי כאילו מחל לו."]

וכן מצאתי תו להרא"ש פרק יש נוחלין [בבא בתרא פרק ח סימן מ] ובתשובות [שבהגהות מיימוניות] דשייכי לספר שופטים (סימן א) [צ"ל: סימן יא] שכתבו כן בשמו והסכימו עמו.

והוסיף נופך משלו הסמ"ע שם (ס"ק כח) וכתב דמזה נלמד דאף אם חזר התובע ואמר "טעיתי בחשבוני תחילה ועתה דקדקתי ומצאתי שנתחייב לי" דלא מהיימינין ליה דהווי ליה כאילו מוחל אדם לחבירו בפירוש מה שחייב לו ולא יכול לחזור בו.

אמור מעתה: אם כשהלוה מודה שבאחת חייב לו מנה והמלוה גם הוא לא מחל לו בפירוש, ואיכא לאסתפוקי שפיר דלמא טעה – אפילו הכי לא שייך ביה מחילה בטעות ואינו יכול לחזור בו מטעמא דהווי ליה למידק, קל וחומר בנדון כזה [...]

גם אנו נאמר: קל וחומר במקרה שלפנינו, אחר שהאישה כבר טענה בפנינו שהבעל הודה שבגד בה ובכל זאת הסכימה להתפשר, ודאי אין מקום לומר שכל ההסכם היה בטעות, דמדלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חששה לדקדק מסתמא בלב שלם מחלה ואינה שוב יכולה לטעון שבטעות התפשרה על כתובתה.

גדרי פשרה בטעות

כתב הרשב"א בתשובה (חלק ב סימן קט) שכתב העיטור בדיני פשרה: "וזה לשונו שכתב שם משם הראשונים" [ולפנינו בעיטור בשינויים קלים מאוד] – "פשרה שנעשית מפני שאין לו ראייה או שטר ואחר כך מצא ראייה, ההוא ודאי כקנין בטעות הוא וחוזר."

ופסק כן מרן השולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיפים יד–טו): "הכופר בפקדון, ונתפשר עמו ומחל לו, ואחר כך מצא עדים – יכול לחזור בו. והוא הדין למי שנתפשר מפני שלא היה לו ראייה או שטר ואחר כך מצא."

ולכאורה הוא הדין בנדון דידן שהאישה טוענת שלפני הגירושין לא הייתה ראייה לדבר כי הבעל חי עם אישה זרה ואף הוליד ממנה בן, וכעת שיש ראייה לכך ואף הגרוש מודה בכך יש לבטל את הפשרה על מחילתה בחלק מהכתובה.

ועוד הנה כתב שם מרן (בסעיף טז): "דין פשרה בטעות יתבאר בסוף סימן כה." ע"כ.

ובסוף סימן כה (בסעיף ה) כתב מרן השולחן ערוך וזו לשונו:

דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ועשה זה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע, ואחר כך ידע שאינו בן שבועה – אף על פי שקנו מידו על הפשרה, אינה כלום, דקנין בטעות הוא וחוזר.

ואומנם הרמ"א סייג:

וכן כל כיוצא בזה. ודוקא שגילה דעתו שעשה הפשרה משום השבועה, או כדומה לזה (עיטור בשם הרי"ף).

אך אכן כן הוא בנידון דידן שהאישה טוענת שהיא גילתה דעתה בפני בית הדין בדיון שלפני הגירושין (שלא לפרוטוקול) שלא היו לה הוכחות שהבעל אכן משרך דרכו ומשום כך התפשרה כהצעת בית הדין, וכעת – כשהתברר בפני עם ועולם שהגרוש חי עם אישה כבר שנים לפני הגירושין ואף יש לו ממנה בן – יש לבטל פשרה זו.

אכן האמת יורה דרכו שבנדון דידן אין מקום לטענה זו וכמו שנרחיב:

בתשובת משכנות יעקב (מקרלין, חושן משפט סימן י) דן במעשה זה:

באחין שהיו שותפין בתפיסת הבית ועסקי שותפות, וחלה אחד מהן והוציא כמה הוצאות על חליו ורפואתו ואחר כך נפטר. ובאו אחיו לחלוק עם היורשין ולחשוב ביניהם, ונפל סכסוכים בדבר הוצאות חליו ורפואתו ונגשו לדין ועשו הדיינים פשרה. ואחר כך טען אחד מהצדדים שהדיין הטעה אותו באמרו שאין ברור לו שיזכה בדינו, ומתוך זה הסכים להתפשר, ועתה נתוודע לו שבודאי היה זוכה בדין וטוען שהוא פשרה בטעות.

והוא ז"ל השיב דאינו יכול לבטל הפשרה שבקניין בטענה זו וביאר:

ולא מצינו להפוסקים שיבטלו פשרה בטעות, רק בטעות גמור בעיקר המעשה, כגון העושה פשרה מחמת שלא מצא עדים וראיה ואחר כך מצא, או כגון שחייבוהו בית דין שבועה ומתוך זה הוצרך לפשר, ונודע שטעו הבית דין דלא היה חייב שבועה – דאז שייך לומר דהוי טעות גמור, כיון שבית דין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חייבוהו שבועה ודאי לא עלה על דעתו שבית דין יטעו בדין, ואדעתא דהכי עשה פשרה. אבל לא משום שהוא עצמו טועה בדינו, ואין הבית דין מטעין אותו רק אמרו לו שאין הדין ברור כל כך שיזכה.

ואילו היה, עם כל זה, רוצה דוקא בדין – הרשות בידו ואולי יזכה, רק דלא מחית נפשיה לספיקא וגמר ומקני, ואין כאן טעות כלל.

וכל הנמצא בתשובת האחרונים בזה היינו דוקא היכא שאמרו לו בפירוש שהוא חייב בדינו בבירור [...] ובפרט בנדון דידן שהיה ביניהם עוד סכסוכים והוצאות חולי אחיו שלא ידעו כמה, ומההכרח להתפשר כי לא יכול לתבוע דבר ברור [...]

ועוד כתב הרמ"א בתשובה (סימן עד) באחד שעשה פשרה מפני שלא היה יכול לברר טענתו שהשטר שביד שכנגדו מזויף, ואחר כך נודע הדבר יותר וטען שהפשרה בטעות. וכתב רמ"א ז"ל שאין בטענתו כלום, והוסיף לומר שאף אם נתברר בעדים שהשטר מזויף – אין אחר פשרה בקנין כלום, אף על גב דקנין בטעות חוזר, הכא שאני כיון שהיה ליתומים עוד טענות והפשרה נעשית על כל הטענות ביחד, מאן מפיס שבשביל זה לבדו עשה הפשרה כו' [...]

מבואר להדיא דאף בטעות גמור כהך דמצא עדים וראיה, כל שיש עוד טענות ותביעות אין מבטלין הפשרה הנעשה על כל הענינים בשביל טעות הנמצא בפרט אחד, כל שכן בנדון דידן שאין טעות רק חסרון ידיעת הדין אשר הוא בכל עושי פשרה.

עד כאן לשון תשובת הרב משכנות יעקב (והובאה בפתחי תשובה חושן משפט סימן כה ס"ק יג) עיין שם.

המעייין בפרוטוקול דיון שנערך בפנינו (ביום ט"ו בתמוז התשע"ז – 9.7.2017, שורות 60–90) יראה נכוחה שבית הדין לא הבהיר לאישה חד־משמעית שכיוון שאין לה הוכחות שהבעל רצה בשדות זרים יש ספק אם היא זכאית לכתובתה, ההפך הוא הנכון: בית הדין הבהיר שיש עוד צד שלא לחייב את הבעל במלוא שווי הכתובה וכדלהלן:

בא כוח המשיבה: מצד הדין מגיע לה מלוא הכתובה במקרה הזה כי הוא תבע גירושין והוא הלך לאשה אחרת ויש עוד סיבות.

בית הדין: בדרך כלל מתפשרים על הכתובה "כשזה סכום גבוה".

בא כוח המערער: אני לא מסכים. או שנגמור הכול, לאישה הזאת לא מגיע שקל בכתובה – מתוך חמש שנים חיו יחד בדירה פחות משנה, הייתה רצה לאימא שלה מהתחלה, היא העלילה עליו במשטרה על אונס, ברחת לאימא שלה, רוקנה את הבית ממיטלטלין, הייתה רצה לאימא שלה למשך כמה חודשים, העלילה עליו שקרים. אנו טוענים שמגיעה לה אפס [...]

נמצא ברור מכל המשא־ומתן בין הצדדים שהתנהל בפני בית הדין כי בין הצדדים היו עוד טענות שיש מקום לדון אם הבעל חייב במלא סכום הכתובה משום "גוזמא" ומשום טענת הבעל בעל מרידתה של האישה וכו'.

ובפרט לאור האמור לעיל שהאישה גם ידעה שהבעל יש לו אישה אחרת כבר לפני הגירושין, ובכל זאת התפשרה, אם כן "מאן מפיס שבשביל זה לבדו" – שאין לה הוכחות כי הבעל בגד בה – עשתה הפשרה, "כל שיש עוד טענות ותביעות אין מבטלין הפשרה הנעשית על כל הענינים בשביל טעות הנמצא בפרט אחד", וכמו שכתב הרמ"א (שהובא במשכנות יעקב) שהובא לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד זאת מצינו למהרשד"ם בתשובה (חושן משפט סימן קטז) שכתב על אחד שהיה סבור לומר פשרה בטעות בנדון דידיה וזו לשונו:

ומי לא ישחק לדברים אלו, שאם כן בטלת כל פשרה, שאחר שידע האחד שהדין עמו יאמר "קנין בטעות הוא שאלו ידעתי שהדין עמי לא הייתי עושה פשרה", ולא היה הדיין יכול לפשר אלא בדבר שאי אפשר להתברר. וזה ודאי שקר מפורסם [...]

ומי שידקדק בלשון הרמב"ם יראה בקל כי לא אמרה אלא כשהדיין הטעה לבעל דין בין בשוגג בין במזיד, הא לאו הכי – לא. והרי לשון הרמב"ם כך הוא: "דיין שטעה" [...] ולפי דעת הפוסק הזה למה לו להרמב"ם למנקט "כיון שטעה", לימא: "מי שנטל קנין לעשות פשרה ואמר אחר כך: 'חשבתי שהייתי מחוייב שבועה וכדי שלא ליטע סברתי וקבלתי לעשות פשרה.'" אלא ודאי לא אמר כך הרמב"ם אלא כשהדיין הטעהו וידענו בודאי דמשום הכי נתרצה לעשות פשרה, אבל כשהדיין לא אמר כלום אלא אחר ששמע טענותיהם, אמר להם "תרצו שאפשר ביניכם" דקיימא לן כר"י דאמר "מצוה לבצוע" [...] אין אחר הפשרה כלום [...]

הרי אתה רואה שאף על פי שיודע הדיין הדין עם מי, מי הוא זכאי ומי הוא חייב, עם כל זה מצוה לבצוע.

ואם איתא שהבעל דין יכול לומר אחר כך: "אני טעיתי כי חשבתי שהדין כנגדי, או הייתי מסופק, עכשיו שנתברר לי שהדין עמי איני רוצה בפשרה כי בטעות הוא" – מה יועיל הדיין בפשרה שיעשה?

עד כאן לשונו, והוא הדין וכל שכן בנדון דידן.

וכאן המקום להביא דברי קודשו של הגאון ישמ"ח עובדיה בשו"ת ישמח לבב (חושן משפט סימן ו) שכתב על דברי מהרשד"ם אלה:

כל דבריו המסולאים בפז והם קילורית לעין לכל דיני הפשרות שאף על פי שהדיין הוא שבקש לעשות הפשר אין זה יכול לטעון "טעיתי", וכל שכן בנדון דידן שעדיין לא נחתך הדין ביניהם והדיינים לא אמרו לא זכות ולא חובה, אלא אדרבא הבעלי דין עצמם הן הן שהיו משתדלים ומתנפלים לפני כל אדם כדי לפשר ביניהם, ואחר העמל והטורח עלתה בידם לפשר בדבר מועט שלא כרצון התובע ולא קרוביו רק ממה שהכבידו עליהם והרעישו העולם וקול הקריה הומה מזעקתם, ואיך עתה נהפכו כקשת רמיה להשען על משענת קנה רצוף [...]

עד כאן דבריו. ואף דבריו כקילורין לעיניי במקרה דנן. ועיין עוד בפסקי הדין של בית הדין הרבני האזורי חיפה (בראשות חברנו – כיום – לבית הדין הרבני הגדול, הרה"ג נהרי מימון) בתיק מס' 2-21-7347.

העיקרון שאנחנו למדים מכל הנ"ל הוא שדין "פשרה בטעות – בטלה" הוגבל רק למצב שבו ברור שמחמת הטעות הסכים המתפשר לפשרה כמו שגובשה. אם הדבר לא ברור – על זה לא נאמר שפשרה בטעות בטלה כי ייתכן שגורמים אחרים השפיעו על ההסכמה לפשרה.

וכדברי המשכנות יעקב, כל עוד:

אין הבית דין מטעין אותו, רק אמרו לו שאין הדין ברור כל כך שיזכה, ואילו היה עם כל זה רוצה דוקא בדין הרשות בידו ואולי יזכה, רק דלא מחית נפשיה לספיקא וגמר ומקני. ואין כאן טעות כלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם כאן לא תלה בית הדין פשרה זו באמירה ברורה שלא מגיע לאישה מלוא כתובתה, אלא העלה את הספקות. האישה ובא כוחה העדיפו פשרה זו מלדון על צד שתפסיד את כל כתובתה, דבהאי גוונא אמרינן "עביד איניש דזבין דיניה". ועיין מה שהאריכו בזה בפסק דין הרבני האזורי חיפה (בראשות אב"ד הרה"ג הרב יוסף יגודה שליט"א) בתיק מס' 7-971578, ובפרט שיש לדון בטענות הגרוש שהאישה אכן ידעה בבירור שהוא חי עם אישה אחרת.

מכל הלין אין אני רואה מקום להיעתר לבקשתה של האישה.

הרב יצחק יוסף – נשיא

אף אנחנו מצטרפים לכל האמור.

הרב יצחק אלמליח הרב יעקב זמיר

פסק דין

בקשתה של האישה נדחה לביטול ההסכם – נדחית.

בנסיבות העניין אין בית הדין נותן צו להוצאות.

פסק הדין מותר בפרסום בכפוף להשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.

ניתן ביום ג' באייר תשע"ח (18.4.2018).

הרב יצחק יוסף – נשיא הרב יצחק אלמליח הרב יעקב זמיר